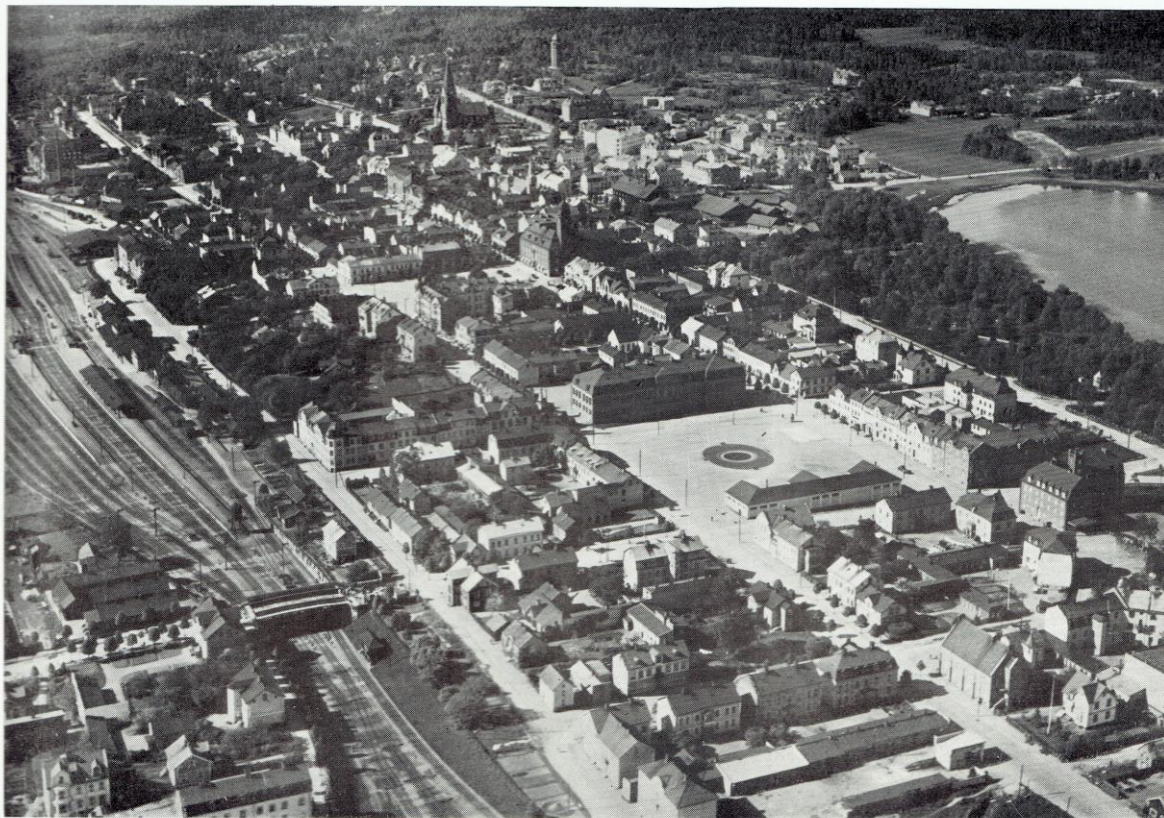

Flygfoto av Nässjö stad. Södra stadsdelen.

Copyright: Aero Materiel A.-B., Stockh

Vattenledningsverket.

Vattenverkets första utbyggnad ägde rum åren 1910—1911 efter förslag av Allmänna Ingenjörssbyrån i Stockholm.

Vattentäkten bestod av 2 stycken cirka 8 meter djupa grundvattensbrunnar i grusåsen vid Lugnet, vilka beräknades lämna cirka 10 sekundliter grundvatten av god beskaffenhet. Härifrån pumpades vattnet genom en 8" huvudledning väster om Handskerydssjön dels till gatunätet och dels

Vattentornet.

till vattentornet, beläget å den 325 meter höga platån vid Hembydsparken. Vattentornets cistern rymmer 280 kubikmeter och dess högvattenyta ligger 350 meter över havet. Vattentrycket i ledningsnätet i stadens centrum är cirka 6 atmosfärer.

Pumpstationen utrustades från början med en elektrisk Zetapump om 18 sekundliter samt en reservpump om 20 sekundliter, driven av en fotogenmotor.

Genom samhällets snabba tillväxt ökades vattenförbrukningen, och det visade sig snart nödvändigt att utvidga vattenverkets kapacitet. Den första utvidgningen verkställdes 1914, då ytterligare en högtryckspump insattes och 2 stycken nya grundvattensbrunnar anlades. Vidare anlades tvenne infiltrationsbassänger, vilka medelst pumpning försågs med ytvatten från Handskerydssjön. Från dessa infiltrationsbassänger trängde ytvattnet ned i grusåsen, varigenom man erhöll förstärkning av den där befintliga grundvattenströmmen.

Så småningom erfordrades emellertid ytterligare utvidgningar. År 1921 tillbyggdes sålunda pumpstationen samt försågs med 2 stycken nya högtryckspumpar om 30 sekundliter vardera. Den ena var avsedd för kontinuerlig drift, och den andra som reserv. Nu räckte emellertid icke grundvattnet längre, varför åren 1923—1924 anlades en 12" vattenledning från Spexhultssjön till Lugnet. Staden hade erhållit vederbörande vattendomstols tillstånd att avleda 15 sekundliter till vattenledningen. Denna vattenmängd infiltrerades också i grusåsen vid Lugnet.

År 1935 hade emellertid vattenförbrukningen i staden stigit så kraftigt att vattentäkten måste utvidgas ytterligare. Vid Lugnet anlades två nya, 8 meter djupa grundvattensbrunnar med 25 meters diameter samt 3 stycken nya infiltrationsbassänger, vilka utfördes såsom filter, och samtidigt söktes vattendomstols tillstånd att från Spexhultssjön avleda mera vatten till stadens vattenledning. Vattendomstols tillstånd härtill, som innefattar att staden får från Spexhultssjön avleda sammanlagt högst 45 sekundliter, erhöles 1936, och arbetet med de regleringsanordningar m. m. vattendomstolen föreskrev pågår för närvarande och beräknas vara färdigt under våren 1939.

År 1929 infördes automatisk drift av pumpstationen på så sätt, att vattenståndet i vattentornet startar, respektive stannar två av pumparna, vilka tillsammans ha en kapacitet av 45 sekundliter. De två andra pumparna, som utgöra reserv, startas för hand. Av dessa drives den ena, som har en kapacitet av 30 sekundliter, med elektrisk kraft, under det att den andra, som har en kapacitet av 50 sekundliter, och som inom de närmaste dagarna kommer att insättas för att ersätta den äldre reservpumpen, drives med fotogen.

Vattenledningsnätet vars dimensioner i allmänhet variera mellan 9" och 4" har givetvis utvidgats i samma takt som vattentäkten och pumpstationen. Sålunda erhöles stadens centrum vattenledning 1911 medan stadsdelarna Nyhem och Åker erhöles sin första vattenledning först 1919; Egna hem, Björkdungen och Anneforsområdet till och med begravningsplatsen erhöles vattenledning år 1924; Ingsbergsområdet med sjukhuset 1929; Sörängens Foklhögskola 1931. År 1932 utvidgades vattenledningsnätet att omfatta nästan hela Åkersområdet. Åren 1934 och 1935 erhöles Handskeryd vattenledning sedan en ny huvudledning anlagts genom Handskeryd från Lugnet till Nyhem.

Stadens invånareantal ävensom vattenledningsnätets längd, årliga förbrukningen med mera framgår av följande tabell:

År	Antal invånare	Årsförbrukn. ca kbm.	Vattenmätare i användn. st.	Servisledn. st.	Med servisledn. försedda tomter i o/o av hela antalet bebyggda tomter	Huvudledn. längd i meter	Antal brandposter st.
1/1 1914	6308	117672	131	174	—	7093	47
1/1 1919	8130	220547	192	221	42	9592	69
1/1 1924	8828	397720	204	369	69	13259	93
1/1 1929	9013	450000	288	501	77	18404	113
1/1 1934	9313	504450	412	661	88	24946	148
1/1 1938	9760	583000	648	874	94	31240	181

Pumpstationen vid Lugnet.

Kloakreningsstationen.

Kloakverket.

Avloppsledning anlades i Nässjö stads centrala delar samtidigt med vattenledningen åren 1910—1911 efter förslag av Allmänna Ingenjörskyrån i Stockholm.

Efterhand som staden växt har avloppsnetet tillbyggt. Sålunda anlades avloppsledningar till stadsdelarna Nyhem och Åker 1919; Egnahem, Björkdungen och Anneforsområdet till och med begravningsplatsen erhöill avloppsledning år 1924. Björkdungsområdet var emellertid så lågt beläget, att självfall icke kunde erhållas utan måste en kloakpumpstation anläggas i planteringen i korsningen av Ingsbergs- och Sjögårdsgatorna. Härifrån pumpas kloakvattnet till Sjögårdsgatans korsning med Lasarettsgatan, varifrån det avrinner genom fritt fall till stadens huvudavlopp. År 1929 anlades avloppsledning till det övriga Ingsbergsområdet. År 1930 utvidgades avloppsnetet att omfatta jämväl stadsdelen Handskeryd.

Hittills hade avloppsvattnet från Egnahemsområdet utsläppts i Höregölen, under det att allt övrigt avloppsvatten utsläppts i Runnerydssjön. Detta hade emellertid förorsakat en sådan försämring av vattnet i såväl Höregölen som Runnerydssjön att det blev nödvändigt vidtaga åtgärder för dessa sjöars förbättring. Det naturliga var då att avstänga all tillförsel av kloakvattnet till dessa sjöar. Beträffande Höregölen skedde detta på så sätt, att i parkområdet norr om Eksjöberget anlades år 1932 en kloakpumpstation, som pumpar kloakvattnet från Egnahemsområdet upp till plattan vid Eksjöberget, varifrån kloakvattnet framrinner med fritt fall till huvudledningen vid Prästgatan.

Runnerydssjön, som förorenats av såväl stadens kloakvatten som av brännvatten från Nässjö Jästfabrik, blev avstängd från all tillförsel av förorenat vatten sedan staden och jästfabriken åren 1929—1930 anlagt särskilda ledningar genom och förbi Runnerydssjön. Stadens huvudavlopp, som dels från Prästgatan går tvärs igenom Runnerydssjön, dels framgår i Brogatan och Fiskaregatan samt därefter utmed Runnerydssjöns och Nässjöåns västra strand till Norra Målen, leder allt kloakvattnet till det mekaniska reningsverk, som samma år uppfördes norr om järnvägen Nässjö—Jönköping å här för inköpt område av Norra Målens ägor inom Nässjö socken. Detta reningsverk utgöres av en avsättningsbassäng där allt slam, som är tyngre än vattnet får sjunka till 5 stycken här för avsedda fickor, varifrån det sedan pumpas till en slamjäsningbehållare, där slammet får jäsa ut. Det slam, som flyter på vattnets yta, borttages i avsättningsbassängen genom skumbräden och överföres sedan till slamjäsningbehållaren. Det utjästa slammet torkas därefter och har hittills bortförts till den av Nässjö stads fattigvårdsstyrelse brukade Åkers gård, där det använts såsom göd-

ning på åkrar och betesvallar. Det i avsättningsbassängen renade kloakvattnet, som har en genomloppstid av 1,5 timmar, avrinner sedan direkt till Nässjön. Genom reningsverket befrias kloakvattnet årligen från cirka 1,000 ton kloakslam.

Sedan dessa anläggningar tagits i bruk kunde w. c. införas i samtliga de fastigheter inom staden, som ha anslutning till stadens kloaknät. Detta har också beaktats av fastighetsägarna, som i mycket stor utsträckning infört w. c. För närvarande finnas inom staden 1,625 w. c. och 782 badrum på en folkmängd av cirka 10,000 invånare.

Alla föreningar, som tidigare tillförts Runnerydssjön, avledas numera genom stadens huvudavlopp och Nässjö Jästfabriks brännvattenledning förbi sjön. Sedan dessa ledningar tagits i bruk dröjde det blott ett år tills sjön var så ren, att någon olägenhet av den tidigare föreningen icke förmärktes. Efter två år inplanterades fisk, som sedan dess hastigt förökats.

Kloakledningens längd i meter framgår av följande tabell:

1/1 1915	1/1 1919	1/1 1924	1/1 1929	1/1 1934	1/1 1938
6398	8601	12723	15785	25237	32310

Samrealskolan.

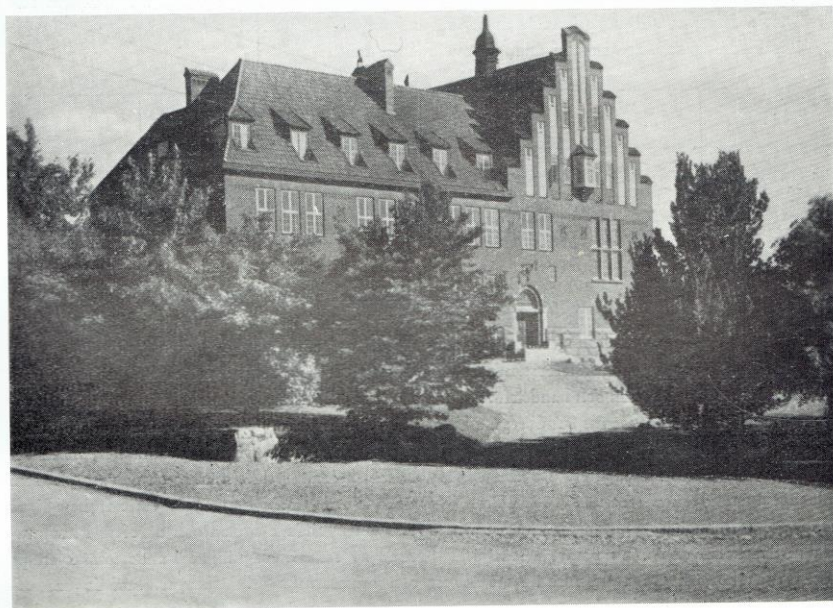
År 1903 beslöt några personer i Nässjö att grunda en samskola för ortens ungdom. Bland dessa kunna nämnas folkhögskoleföreståndaren fil. doktor Victor Öberg, överläraren Justus Andrén, källarmästaren Carl Peterson och handelsföreståndaren Patrik Bäcklund. Skollokaler förhyrdes i dåvarande Stora Hotellet, nuvarande Sundbergska huset vid Rådhusgatan. Till skolans föreståndare utsågs studeranden Emil Modén. Personer, som tidigare bedrivit privat undervisning i samhället, anställdes som lärare, och deras lärjungar upptogs i den nybildade skolan. Särskilt märkes en privatskola, som hade ägt bestånd ända sedan år 1880. Dess föreståndare hade under hela 23 år varit fröken Signe Håkansson, i många år sedermera ämneslärarinna vid den nybildade skolan och därefter i kommunala mellanskolan och ännu bosatt i Nässjö. På grund av sammanslagningen kunde samskolan på hösten 1903 börja med icke mindre än tre klasser och sammanlagt 66 lärjungar. Småningom utvecklades skolan till sexklassig jämte förberedande klasser. Terminsavgifterna voro olika i de olika klasserna och varierade mellan 37: 50 och 55: — kronor. Av kommunen erhöll skolan understöd, 1,500: — å 2,500 kronor per år.

Under åren 1911—1912 erhöll skolan ett eget hem i den skolbyggnad som då uppfördes för medel, donerade av skolstyrelsens mångårige ordförande, källarmästare Carl Peterson samt av fröken Maria Malmberg. Den för sin tid och med hänsyn till lärjungeantalet vid skolan — detta var vårterminen 1912 96 — storslagna byggnaden fyllde högt ställda anspråk. Härtill kom, att skolan från och med år 1913 ombildades till kommunal mellanskola. Det nya skolhuset och ombildningen till kommunal mellanskola bidrog väsentligt till skolans raska utveckling. Redan hösten 1920 hade elevantalet stigit till 196, och det en gång så rymliga skolhuset hade blivit för litet. Skolans utveckling med hänsyn till lärjungeantalet framgår av följande tabell:

höstterminen 1903	66	höstterminen 1925	201
„ 1908	70	„ 1930	190
„ 1913	83	„ 1938	243
„ 1918	133		

Klassrummen voro för små och för få för det växande lärjungeantalet, salarna för undervisning i naturvetenskapliga ämnen voro endast två, varjämte undervisningen i teckning bedrevs i en trång och föga lämplig källarlokal. Olika förslag till tillbyggnad dryftades, dock utan resultat.

År 1928 övertogs successivt skolan av staten och ombildades till samrealskola med beräknade dubbla avdelningar i alla klassar. För att lösa lokalbehovet tillsatte så stadsfullmäktige år 1933 en kommitté. En av denna kommittés första åtgärder var att föreslå, att en praktisk linje, en handelslinje, skulle försökvis införas i realskolans båda högsta klasser. Lokaler för denna linje åstadkom-

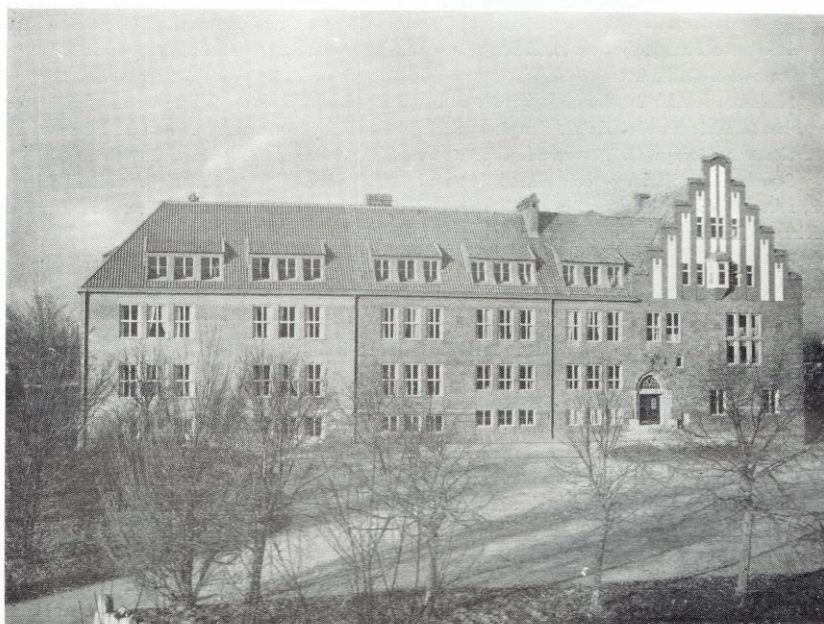

Samrealskolan före ombyggnaden.

mos tillfälligtvis därigenom, att rektorsbostaden på skolan förvandlades till lärosalar. Handelslinjen inbyggdes från och med höstterminen 1934. Två år senare beslöt stadsfullmäktige en omfattande till- och ombyggnad av läroverkshuset, vilken påbörjades våren 1937 och stod färdig att tagas i bruk under hösten 1938 och invigdes för sitt ändamål den 10 december 1938. Skolhuset har genom denna tillbyggnad, som dragit en kostnad av omkring 300:000:— kronor, mera än fördubblats till sitt utrymme. Skolan har nu till sitt förfogande 17 klassrum, 2 salar jämte diverse biutrymmen för vartdera av ämnena fysik, kemi och biologi, ny teckningssal, rum för lärjungebibliotek, för skolläkare med mera, varjämte aula och gymnastiksal förlängts 9 meter. Inredningen är till avsevärd del ny och förstklassig.

År 1907 avgick herr Emil Modén från sin tjänst som skolans föreståndare. Till rektor utsågs teol. kandidat Filip J:son Carlström († 1920). Teol. kandidat Atle Lundh var rektor under åren 1920—1931. Sedan den 1/1 1932 är fil. doktor Victor Engblom skolans rektor.

Samrealskolans styrelse innevarande år utgöres av redaktör Hj. Weiland, ordförande, med lic. sjukhusläkare O. Andrén, förordnad av länsstyrelsen, vice ordförande, rektor V. Engblom, självskriven ledamot, tillsyningslärare V. Tenger, utsedd av kollegiet, samt lokomotiveldare E. Carlsson.

Samrealskolan efter ombyggnaden.

Lärlings- och yrkesskolorna.

Nässjö stads skolor för yrkesundervisning, som stå under Kungl. Skolöverstyrelsens kontroll och åtnjuta statsbidrag med två tredjedelar till lärarelöner och med hälften till stadigvarande undervisningsmaterial började sin verksamhet höstterminen 1922. Reglemente för skolorna fastställdes av Överstyrelsen den 9 juni 1922. Skolorna började sin verksamhet med följande yrkesavdelningar och kurser:

A. Yrkesavdelning för snickare.

B. Särskilda kurser för äldre arbetare i

1. Yrkesritning för blandade hantverks- och industriella yrken. 2. Yrkesritning för blandade konsthantverks- och konstindustriella yrken. 3. Uppsatsskrivning. 4. Bokföring med affärsskrivning. 5. Yrkesräkning. 6. Engelska språket. 7. Linnesömnad.

Sedermåra har tillkommit en yrkesavdelning för minuthandelsbiträden och kurser i maskinskrivning, stenografi och klädsömnad. Särskilda praktiska kurser i träsnideri och detaljhandel ha även varit anordnade.

Antalet anmälda elever under arbetsåret 1922—1923 var 59. Därefter har elevantalet ständigt ökat och nådde sin kulmen arbetsåret 1937—1938, då antalet var 211. Innevarande läsår är elevantalet 169.

Inspektör för skolorna ha varit direktör Albin Jansohn, kyrkoherde Gustaf Pontén och direktör Sigfrid Stenberg.

Skolornas närmaste angelägenheter handhas av en av stadsfullmäktige vald styrelse, vars ordförande till och med år 1937 var överläraren Karl Bäckstrand. Styrelsens nuvarande ordförande är möbelsnickaren Emil Johansson. Skolornas rektor har under hela deras verksamhetstid varit läroverksadjunkten Carl Carlquist.

Skolornas lokaler äro inrymda i stadens folkskola (Centralskolan). Snickeriverkstaden är förhyrd hos fabrikör Karl Källén vid Bangårdsgatan. Maskinskrivningsrummet är beläget i Samrealskolan. Skolorna förfoga för närvarande över en avsevärd samling undervisningsmaterial.

Styrelsen för Lärlings- och yrkesskolorna utgöres för år 1938 av möbelsnickaren Emil Johansson, rektorn Wiktor Engblom, byggmästaren Gustaf Ruthér, snickaren Karl Gustafsson, möbelsnickaren Gunnar Ohlsson och grosshandlaren Rudolf Carlson.

Pensionsnämnden.

Nässjö stads pensionsnämnds verksamhet och historia har till tidpunkten kommit att helt sammanfalla med stadens egen. Således valdes stadens första pensionsnämndsledamöter år 1913 och trädde i verksamhet den 1 januari 1914. Anledningen härtill var, att 1913 års lag om allmän pensionsförsäkring trädde i kraft vid 1914 års ingång. Enligt denna lag skulle för handläggning av hithörande ärenden inrättas ett helt nytt kommunalt organ benämnt pensionsnämnden.

Till ordförande i denna stadens första pensionsnämnd hade av länsstyrelsen förordnats disponent Sten Westerberg, som emellertid redan vid 1915 års ingång efterträddes av Carl Svenson på Ingsberg, vilken sedan innehade detta uppdrag till år 1925. Pensionsnämndens första ledamöter utgjordes av herrar C. H. Valfridsson, C. Svenson, P. A. Nyberg, F. E. Janson, G. Nykvist och J. A. Malmberg. Av dessa efterträdde J. A. Malmberg, som deltagit i pensionsnämndens arbete från dess tillkomst och fram till år 1925 som ledamot och vice ordförande, nämnda år Carl Svenson på ordförandeposten, vilken post han sedan innehade till 1937 års utgång.

Pensionsnämnden avhöll sitt första sammanträde den 29 januari 1914. I sammanträdet deltog förutom ovannämnda ledamöter jämväl såsom distriktombud länsnotarie F. Selner och som ordsombud stadskamrer H. Windell. Vid detta sammanträde behandlades sex ansökningar om pension och understöd men måste detsamma av någon anledning ajourneras och fortsatte den 3 februari. Under året höllos fyra sammanträden och behandlades sammanlagt tio ansökningar. Nästföljande år synes emellertid reformen slagit igenom enär inte mindre än 118 ansökningar voro föremål för behandling och under den första tioårsperioden uppgick det sammanlagda antalet ärenden till 402 eller i genomsnitt 40 ärenden per år.

Den lag om allmän pensionsförsäkring, som trädde i kraft 1914 bestod, liksom fortfarande är fallet, av tvenne artskilda element. Dels avgiftspension, härrörande sig från tidigare erlagda avgifter, dels pensionstillägg, vilket var beroende av föregående behovsprövning enligt fastställda regler. Pensionstillägget, som utgjorde och alltjämt utgör den dominerande delen av folkpensionen kunde

under första tiden utgå med högst 75: — kronor för man och 70: — kronor för kvinna årligen. Redan 1918 fördubblades pensionstillägget och utgjorde nu 150: — respektive 140: — kronor. Tre år senare alltså 1921 höjdes detsamma ytterligare och uppgick nu till 225: — kronor pr år för man och 210: — för kvinna. Arbetsoförmögen försörjningspliktig med barn under 15 år erhöll därtill ett barntillägg med 102: — kronor per år och barn. Dessa pensionsbelopp gällde fram till år 1937 då den av riksdagen år 1935 beslutade lagen om folkpensionering trädde i kraft. I denna lag ersattes den tidigare avgiftspensionen med ett grundbelopp å 70: — kronor + 10 % av erlagda avgifter. Tilläggspensionen höjdes till 250: — kronor lika för man och kvinna. Redan året därefter antog riksdagen en lag om dyrortsgradering av folkpensionen, vilket för vår stad resulterade i en ytterligare höjning av tilläggspensionerna till 350: — kronor. Denna lag trädde i kraft vid 1938 års ingång. Samma år antogs även lagen om barnbidrag, vars uppgift var, dels att ersätta de tidigare utgående barntilläggen, dels ock att omfatta andra grupper av barn såsom helt föräldralösa och faderlösa barn, vilka tidigare varit uteslutna från barntillägg.

Jämsides med förenämnda uppgifter, som det ålegat pensionsnämnden att i praktiken omsätta, har Kungl. Pensionsstyrelsen och pensionsnämnden hela tiden ägnat intresse åt invaliditetsförebyggande åtgärder genom kurortsvård samt yrkesutbildning.

Som framgår av föregående har pensionsnämndens verksamhet under de gångna 25 åren steg för steg utvecklats från en ganska blygsam början, då de beviljade beloppen endast utgjorde ett mindre om än kärkommet tillskott, till att ha som sin uppgift att förmedla den dominerande delen av de existensmedel de medellösa åldringarna eller i övrigt arbetsoförmögna måste beredas för sitt uppehälle.

Denna utveckling har givetvis avsevärt ökat kravet på effektivitet av pensionsnämndens arbete. Som exempel härpå kan nämnas, att under femårsperioden 1933—1937 behandlades sammanlagt 866 ärenden eller i genomsnitt 173 per år. Pensionstagarnas antal uppgår för närvarande till 665 personer med ett sammanlagt pensionsbelopp per år av omkring 190,000: — kronor. Barnbidrag utgår i 37 olika fall till sammanlagt 85 barn och till en summa per år av 17,500: — kronor. Om hänsyn tas till den sjukvårdande verksamheten och yrkesutbildningen torde det belopp, som under olika omständigheter tillföres stadens invånare per år genom pensionsnämndens förmedling, för närvarande uppgå till omkring 210:000: — kronor.

Sedan ingången av år 1938 består pensionsnämnden av följande personer: snickare Hugo Moberg ordförande, bibliotekarie Arnold Nilsson, vice ordförande, samt ledamöterna doktor Einar Ekholm, fabrikör C. J. Rylander, bandsägare Ernst Falkenström, skomakaremästare C. O. Olsson och förrådsvakt Alvar Österberg. Barnavårdsnämndens representant är kyrkoherde C. A. H. Sjögren.

Fattigvården.

Fattigvården inom Nässjö kommun handlades tidigast av kommunalnämnden men beslöt kommunalstämman den 4 augusti 1909 att inrätta en särskild fattigvårdsstyrelse.

I denna första fattigvårdsstyrelse, som skulle bestå av 7 ledamöter, invaldes kyrkovården Oskar Andersson i Norra Målen, handlanden H. Windell, kyrkovården Adolf Johansson i Hultarp, kyrkovården Klas Johansson i Hästrum, fru Hilma Palmgren, pastor O. Wallenborg och herr H. A. Forsberg i Åker. Till ordförande valdes medelst öppen omröstning kyrkovården Oskar Andersson med 7,890 röster mot 985, som tillföll pastor O. Wallenborg, och utsågs handlanden H. Windell till vice ordförande. Kommunalstämman beslöt tillika att ställa en summa av 700: — kronor till ordförandens förfogande för avlöning av skrivbiträde.